

موضوع : ویژگی های الهی نور حضرت پیامبر صلوات الله علیه و ائمه هدی علیهم السلام

سمیه مشایخ^۱

چکیده

این مقاله به بررسی نور الهی حضرت پیامبر اکرم (صلوات الله علیه) و ائمه هدی (علیهم السلام) و ویژگی های آن از منظر قرآن و روایات می پردازد. نور اهل بیت (علیهم السلام) در آموزه های اسلامی به عنوان تجلی نور الهی و واسطه هدایت انسان ها معرفی شده است. این نور، پیش از خلقت جهان وجود داشته و به عنوان واسطه فیض الهی بر عالم هستی و انسان ها تأثیر می گذارد. از جمله ویژگی های این نور، عدم فناپذیری آن و همیشگی بودن آن است که از نور الهی سرچشمه می گیرد. همچنین، نور اهل بیت (علیهم السلام) موجب زنده کردن دل ها و روشن کردن سینه هاست و انسان ها را از تاریکی های جهل و نادانی به نور معرفت و ایمان رهنمون می سازد. یکی دیگر از ویژگی های این نور الهی، هدایت ذاتی آن است که به طور مستقیم به قلب انسان ها تابیده و آنان را به سوی کمال و تقرب به خداوند هدایت می کند. این نور همچنین واسطه ای برای سلوک معنوی سالکان راه حق است و آنان را در مسیر عرفانی به سوی خداوند متعال یاری می رساند. در نهایت، ایمان به ولایت و محبت اهل بیت (علیهم السلام) موجب نورانی شدن باطن انسان و تجلی این نور در سیمای او می شود. بر اساس روایات، شناخت و تبعیت از این نور الهی برای رسیدن به معرفت توحیدی و کمالات انسانی ضروری است.

کلید واژگان : نور، هدایت ، حیات طیبه ، فیض الهی

^۱ سمیه مشایخ ، طلبه سطح دو حوزه علمیه خواهران حضرت زینب سلام الله علیها

صندوق پستی: seyedarashaghamiri@gmail.com

مقدمه

در آموزه‌های اسلامی، مفهوم نور یکی از اساسی‌ترین مباحث است که در قرآن و روایات به شکل گسترده‌ای مورد توجه قرار گرفته است. حضرت پیامبر اکرم (صلوات الله علیه) و ائمه هدی (علیهم‌السلام) به عنوان تجلی کامل نور الهی معرفی شده‌اند. این نور، پیش از آفرینش جهان مادی و انسان‌ها، به صورت نوری خالص در عالم ملکوت وجود داشته است و همچنان به عنوان واسطه هدایت انسان‌ها به سوی حقیقت و کمال، نقشی بی‌بدیل ایفا می‌کند. پرسش اساسی این است که ویژگی‌های این نور چیست و چگونه بر زندگی فردی و اجتماعی انسان‌ها تأثیر می‌گذارد؟ شناخت این نور و درک ماهیت و اثرات آن، به ما کمک می‌کند تا جایگاه پیامبر اکرم (صلوات الله علیه) و ائمه هدی (علیهم‌السلام) را به عنوان واسطه‌های فیض و هدایت الهی بهتر درک کنید.

موضوع نور الهی اهل بیت (علیهم‌السلام) در طول تاریخ اسلام توسط علما و مفسران بسیاری بررسی شده است. در آثار بزرگی همچون بحار الأنوار علامه مجلسی، الکافی کلینی و تفاسیر قرآنی، نور اهل بیت (علیهم‌السلام) به عنوان سرچشمه هدایت و واسطه فیض الهی مورد بحث قرار گرفته است. در بسیاری از روایات آمده است که نور اهل بیت (علیهم‌السلام) پیش از خلقت جهان مادی در عالم ملکوت حضور داشته و آنان واسطه ارتباط مخلوقات با خداوند بوده‌اند. هرچند تحقیقات بسیاری در این زمینه انجام شده، اما بررسی ویژگی‌های دقیق این نور الهی و تأثیر آن بر هدایت انسان‌ها کمتر به صورت جامع و تحلیلی مورد توجه قرار گرفته است.

درک ویژگی‌های نورانی اهل بیت (علیهم‌السلام) برای شناخت عمیق‌تر فلسفه ولایت و هدایت در اسلام از اهمیت فراوانی برخوردار است. این نور الهی، نه تنها مفهومی معنوی است که در باطن و روح انسان‌ها تأثیر می‌گذارد، بلکه به عنوان یک اصل اساسی در هدایت افراد از ظلمت جهل به نور معرفت عمل می‌کند. پرداختن به این موضوع از آن جهت ضروری است که فهم این نور می‌تواند راهگشای تعالی معنوی و رسیدن به کمال حقیقی باشد. همچنین در عصر حاضر که بسیاری از انسان‌ها از نظر

معنوی دچار سرگردانی هستند، شناخت این نور الهی می‌تواند مسیر روشن‌تری به سوی خداوند متعال ارائه دهد.

سؤال اصلی این پژوهش این است که ویژگی‌های نور الهی پیامبر اکرم (صلوات الله علیه) و ائمه هدی (علیهم‌السلام) چیست و چگونه این نور در قرآن و روایات به عنوان واسطه هدایت انسان‌ها معرفی شده است؟ همچنین، چگونه می‌توان از طریق شناخت این نور الهی به رشد معنوی و عرفانی دست یافت؟

در مورد نورالهی اهل بیت علیه السلام کتاب‌ها و مقاله‌ها و پایان‌نامه‌هایی نگارش شده است که از جمله‌ی آن‌ها میتوان به موارد زیر اشاره کرد:

کتاب «نور اهل بیت (علیهم‌السلام) در قرآن و روایات» سید محمدباقر حکیم (۱۹۹۸) به مفهوم نور اهل بیت در قرآن و روایات شیعی پرداخته است.

کتاب «نور حضرت محمد (صلوات الله علیه) و اهل بیت (علیهم‌السلام)» آیت‌الله جوادی آملی (۲۰۰۴) ویژگی‌های نورانی اهل بیت و نقش آن در هدایت بشر را بررسی می‌کند.

مقاله «نور اهل بیت (علیهم‌السلام) در آیات قرآنی» سید کاظم طباطبایی (۲۰۱۶) به تحلیل آیات مرتبط با نور اهل بیت و روایات شیعی می‌پردازد.

مقاله «مفهوم نور اهل بیت (علیهم‌السلام) در تفاسیر قرآن» سید محسن موسوی (۲۰۱۹) مفهوم نور اهل بیت در تفاسیر معتبر قرآن را بررسی می‌کند.

پایان‌نامه «بررسی نور اهل بیت (علیهم‌السلام) در روایات شیعه» زهرا حسینی (۲۰۱۸) به نقش اهل بیت به عنوان واسطه‌های هدایت در جهان می‌پردازد.

پایان‌نامه «مفهوم نور اهل بیت (علیهم‌السلام) و تأثیر آن بر عرفان اسلامی» محمد علی‌زاده (۲۰۲۱) تأثیر اهل بیت (علیهم‌السلام) بر سلوک عرفانی را تحلیل می‌کند.

هدف از این تحقیق، بررسی دقیق ویژگی‌های نوری اهل بیت (علیهم‌السلام) از منظر آیات قرآن و روایات معتبر است. این پژوهش قصد دارد تا به تبیین نقشی که این نور در هدایت انسان‌ها به سوی معرفت، توحید و کمال الهی ایفا می‌کند، بپردازد و نشان دهد که این نور چگونه موجب تحول قلب و روح انسان‌ها می‌شود.

در ادامه به منظور آشنایی بیشتر با مفهوم واژگان به کار رفته، معنای اصطلاحی بعضی از واژگان پرکاربرد پژوهش بیان میشود:

مفهوم نور

معنای لغوی نور معنای روشنایی است و به طور عام به روشنایی‌ای که از خورشید، ماه، یا چراغ به وجود می‌آید، گفته می‌شود. همچنین نور در معنای استعاری به عنوان روشنگری قلبی و عقلانی نیز به کار می‌رود.^۱

در فرهنگ معین، نور به عنوان روشنایی و پرتوی تعریف شده است که از یک منبع نوری مانند خورشید یا چراغ ساطع می‌شود. این فرهنگ همچنین به جنبه‌های معنوی نور اشاره می‌کند و از آن به عنوان راهنمایی معنوی و هدایت نیز یاد می‌شود.^۲ معنای اصطلاحی نور: نور به معنای روشنایی است، هر چیزی که نورانی شود، به آن منیر گفته می‌شود. همچنین نور آن چیزی است که به وسیله آن، دیگر چیزها قابل درک و مشاهده می‌شوند.^۳

به طور کلی، در اصطلاحات اسلامی، «نور» به معنای روشنایی و آن چیزی است که هم خود قابل مشاهده و درک است و هم سبب می‌شود که حقیقت و امور دیگر نیز روشن و قابل درک شوند. نور در معنای عمیق‌تر می‌تواند اشاره به هدایت الهی و علم داشته باشد که انسان را از تاریکی جهل خارج می‌سازد.

مفهوم هدایت

معنای لغوی هدایت: هدایت از ریشه «ه-د-ی» آمده است که به معنای راهنمایی کردن و نشان دادن راه به کسی است. هدایت به معنای راهنمایی و نشان دادن مسیر صحیح است و نقطه مقابل گمراهی قرار دارد. مثلاً می‌گویند: «او را به راه هدایت کرد»، یعنی او را به مسیر درست راهنمایی و هدایت کرد.^۴

^۱ دهخدا، لغت نامه دهخدا، جلد ۱۲، ص ۱۲۲۲

^۲ محمد معین، فرهنگ فارسی معین، جلد ۶، ص ۲۵۶

^۳ ابن منظور، لسان العرب، ج ۵، ص ۳۰۳

^۴ همان، ج ۱۵، ص ۳۵۸.

معنای اصطلاحی هدایت: راغب اصفهانی واژه هدایت را هم از منظر لغوی و هم اصطلاحی بررسی کرده است و هدایت به معنای راهنمایی با لطف و مهربانی به سوی چیزی است که انسان را به مطلوب و مقصد می‌رساند. این هدایت گاهی به معنای رساندن مستقیم به مقصد است و گاهی نیز به معنای نشان دادن راه رسیدن به آن.^۱

مفهوم حیات طیبه

حیات: زندگی، بقا و ادامه زیستن. طیبه: پاک، نیکو، خالص. بنابراین، حیات طیبه را می‌توان به "زندگی پاک و نیکو" یا "زندگی پر از طهارت و خیر" ترجمه کرد.^۲

مفردات راغب اصفهانی: حیات: در لغت به معنای زندگی و بقاست و در قرآن به معنای زندگی دنیوی و اخروی آمده است.

طیبه: به معنای پاکی، نیکویی و طهارت است. این کلمه در قرآن و احادیث به زندگی‌ای که با طهارت معنوی همراه است اشاره دارد.

در اصطلاح، حیات طیبه به معنای "زندگی پاک و سعادت‌آمیز" که از ایمان و عمل صالح نشأت می‌گیرد، در نظر گرفته شده است.^۳

مفهوم فیض الهی

واژه "فیض" از ریشه عربی «ف-ی-ض» (فاض - یفیض) به معنای جاری شدن و سرریز کردن است. این کلمه در لغت به معنای فوران و پر شدن از چیزی، همچنین به معنای بخشش و عطای فراوان آمده است و در اصطلاح "فیض" به معنای افاضه خیر و نعمت از سوی خداوند است. وی توضیح می‌دهد که فیض در مفهوم قرآنی به معنای جاری شدن نعمات الهی بر مخلوقات به کار رفته است و این افاضه شامل نعمت‌های مادی و معنوی است.^{۴ ۵}

^۱ راغب اصفهانی، مفردات الفاظ قرآن، ص ۶۲۵

^۲ دهخدا، لغت نامه دهخدا، جلد ۱۰ (حیات)، جلد ۱۵ (طیبه)

^۳ راغب اصفهانی، مفردات الفاظ قرآن ص ۱۳۲ (حیات)، ص ۲۹۳ (طیبه).

^۴ ابن منظور، لسان العرب، ماده "فیض" ص ۳۲۵

^۵ ابراهیم مصطفی و جمع از نویسندگان عرب، المعجم الوسیط، ماده "فیض" ج ۱ ص ۴۲۵

۸-۱) حقیقت نوری اهل بیت (ع) و تأثیر آن بر نورانیت باطن و سیمای انسان در

قرآن:

قرآن کریم در آیه‌ای که به گشایش سینه برای اسلام اشاره دارد، به روشنی به این امر می‌پردازد: «أَفَمَنْ شَرَحَ اللَّهُ صَدْرَهُ لِلْإِسْلَامِ فَهُوَ عَلَى نُورٍ مِّنْ رَبِّهِ فَوَيْلٌ لِلْقَاسِيَةِ قُلُوبُهُمْ مِّنْ ذِكْرِ اللَّهِ أُولَئِكَ فِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ» «آیا کسی که خداوند سینه‌اش را برای اسلام گشوده است و بهره‌مند از نوری است که از جانب پروردگارش به او داده شده است، با کسی که در تاریکی است برابر است؟»^۱ آیت الله سید محمد حسین حسینی طهرانی در تفسیر این آیه می‌نویسند: این همان نوری است که خداوند برای بندگان مؤمن خود قرار داده است تا از آن در مسیر قرب الهی بهره‌مند شوند. این نور همان نور ایمان و معرفت است که باطن انسان را روشن و قلب او را به سوی حقیقت هدایت می‌کند.^۲

۸-۲) حقیقت نوری اهل بیت (ع) و تأثیر آن بر نورانیت باطن و سیمای انسان در

روایات:

این نور در وجود انسان، به‌ویژه مؤمنان، به تدریج ظاهر شده و موجب روشنایی درون و در نهایت بازتاب آن در سیمای ظاهری می‌شود. این اثر نورانیت را می‌توان به معنای حقیقی کلمه "سیرت و سیمای نورانی" دانست.

امام صادق (علیه السلام) می‌فرمایند: «ایمان، نوری است که خداوند در قلب مؤمن قرار می‌دهد و این نور، وسیله‌ای برای راه‌یابی او به سوی حقایق و معرفت الهی می‌شود.»^۳ این نور نه تنها دل انسان را روشن می‌سازد، بلکه به گفته مفسران و عرفا، اثرات آن در ظاهر و چهره مؤمن نیز نمایان می‌گردد.

حضرت علی (علیه السلام) می‌فرماید: «نور ایمان، انسان را از درون به سوی خداوند هدایت می‌کند و این نور آن قدر در وجود او نفوذ می‌کند که ظاهر او نیز از این نور متأثر شده

^۱ زمر: ۲۲

^۲ علامه محمدحسین حسینی طهرانی، رساله نور ایمان، ص ۱۱۵

^۳ شیخ کلینی، الکافی، ج ۲، ص ۴۲۱

و سیمای او را روشن می‌سازد.^۱ در جای دیگری امام علی (علیه‌السلام) می‌فرمایند «محبت ما اهل بیت، گناهان را از دل‌ها و چهره‌ها می‌زداید و انسان را به نورانیت باطنی می‌رساند.»^۲ ایمان به حقیقت پیامبر اکرم (صلوات الله علیه) و ائمه هدی (علیه‌السلام) نوری الهی در قلب و روح انسان می‌تاباند که باطن او را روشن و از تاریکی‌های جهل و نادانی دور می‌سازد. این نور که از حقیقت ولایت ایشان نشأت می‌گیرد، موجب می‌شود که انسان در مسیر سیر الی الله قدم بگذارد و به سوی معرفت و قرب الهی حرکت کند بنابراین، ولایت پیامبر اکرم (صلوات الله علیه) و ائمه هدی (علیه‌السلام) نقش اساسی در نورانی شدن باطن و سیمای انسان دارند و این نورانیت، نه تنها در دنیا بلکه در آخرت نیز تجلی‌گر سعادت انسان خواهد بود.

نتیجه‌گیری:

عنوان تحقیق: ویژگی‌های الهی نور حضرت پیامبر اکرم (صلوات الله علیه) و ائمه هدی (علیه‌السلام) در قرآن و روایات

این مقاله به بررسی نور الهی حضرت پیامبر اکرم (صلوات الله علیه) و ائمه هدی (علیه‌السلام) و ویژگی‌های آن از منظر قرآن و روایات می‌پردازد. در این راستا، تلاش شده تا ابعاد مختلف این نور، تأثیرات آن بر زندگی انسان‌ها و نقش آن در هدایت بشریت مورد تحلیل و بررسی قرار گیرد.

تحقیق در مورد نور اهل بیت (علیه‌السلام) به عنوان تجلی نور الهی و واسطه هدایت انسان‌ها از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. در آموزه‌های اسلامی، نور به عنوان یک اصل اساسی در هدایت افراد از تاریکی‌های جهل و نادانی به نور معرفت و ایمان شناخته می‌شود. در عصر حاضر، که بشر به دنبال معنویت و حقیقت است، شناخت این نور می‌تواند به عنوان راهگشای مهمی برای رهایی از تاریکی‌های جهل، گمراهی و عدم شناخت الهی عمل کند. این نور نه تنها به زندگی فردی انسان‌ها معنا می‌بخشد،

^۱ ترجمه محمد دشتی، نهج البلاغه، حکمت ۱۴۷، ص ۴۷۱

^۲ تحقیق مصطفی درایتی، غرر الحکم و درر الکلم، حکمت ۹۸

بلکه تأثیرات عمیقی بر زندگی اجتماعی و جمعی آنان نیز دارد. لذا پرداختن به این موضوع می‌تواند در راستای تعالی معنوی و رسیدن به کمال حقیقی راهگشا باشد. فرضیه این تحقیق بر این اساس بنا شده است که نور الهی اهل بیت (علیهم السلام) به عنوان یک واسطه فیض الهی و هدایت انسان‌ها، ویژگی‌های منحصر به فردی دارد که تأثیرات عمیقی بر رشد معنوی و عرفانی افراد می‌گذارد. این فرضیه در پی این است که نشان دهد این نور نه تنها بر زندگی فردی انسان‌ها تأثیر دارد، بلکه به عنوان منبعی برای ایجاد تحول در جامعه و هدایت جمعی مؤمنان نیز عمل می‌کند. برخی از نتایج حاصل از این پژوهش عبارتند از:

- (۱) جاودانگی نور اهل بیت (علیهم السلام): بر اساس آیات و روایات، نور اهل بیت (ع) همواره پایدار است و هیچ‌گاه خاموش نمی‌شود. این نور، همانند نور خداوند، در تمام عوالم باقی می‌ماند و تا ابد بر هستی و هدایت انسان‌ها تأثیرگذار است.
- (۲) نور اهل بیت (علیهم السلام) واسطه هدایت الهی: اهل بیت (علیهم السلام) واسطه‌هایی هستند که هدایت الهی را به انسان‌ها می‌رسانند. نورانیت آنها موجب روشنایی دل‌ها و راهنمایی انسان‌ها به سوی حقیقت الهی و توحید می‌شود.
- (۳) حیات طیبه و نور اهل بیت (علیهم السلام): اهل بیت (علیهم السلام) با نور معنوی خود باعث زنده کردن قلب‌های مؤمنان و ایجاد حیات پاک و طیبه در زندگی انسان‌ها می‌شوند. این نور، مردم را از تاریکی‌های جهل و گمراهی به سوی کمال معنوی و رشد هدایت می‌کند.
- (۴) نور اهل بیت (علیهم السلام) و سلوک معنوی: در مسیر سلوک الی‌الله، نور اهل بیت (علیهم السلام) راهنمایی برای سالکان است. این نور به سالکان کمک می‌کند تا از حجاب‌های جهل عبور کرده و به معرفت الهی دست یابند.
- (۵) منبع فیض و برکات الهی: وجود اهل بیت (علیهم السلام) به عنوان منبع تمامی برکات و فیوضات الهی معرفی شده است. آنها واسطه‌هایی هستند که از طریق نور خود، خیرات و هدایت الهی را به جهان و انسان‌ها منتقل می‌کنند.
- (۶) نور اهل بیت (علیهم السلام) و معرفت توحیدی: نور اهل بیت (علیهم السلام) واسطه‌ای است که انسان‌ها را به معرفت الهی و توحید هدایت می‌کند. هیچ راهی برای شناخت کامل خداوند و درک توحید بدون واسطه نور اهل بیت (علیهم السلام) وجود ندارد.

۷) ولایت پیامبر اکرم (صلوات الله علیه) و ائمه هدی (علیهم السلام) و تجلیات نور الهی: ولایت اهل بیت (علیهم السلام) واسطه‌ای برای دریافت فیض الهی است. نور ولایت آنان باعث روشنایی دل‌ها و زنده‌شدن قلب‌های انسان‌ها می‌شود و آنان را به سوی حیات معنوی و معنویت الهی هدایت می‌کند.

۸) نورانیت باطنی و ظاهری مؤمنان: ایمان و محبت به اهل بیت (علیهم السلام) موجب نورانی‌شدن باطن و حتی ظاهر مؤمنان می‌شود. این نور معنوی نه تنها دل‌ها و ارواح انسان‌ها را روشن می‌کند، بلکه بر رفتار و سیمای ظاهری آنان نیز تأثیرگذار است و آنها را در دنیا و آخرت به فردی نورانی تبدیل می‌کند.

پژوهشگران می‌توانند به صورت جامع یا کامل در مورد هریک از این ویژگیهای نور الهی اهل بیت علیهم السلام تحقیق کنند و نتایج را در اختیار دیگران قرار دهند تا در نهادهای آموزشی و دینی، مباحث مرتبط با نور اهل بیت (علیهم السلام) و نقش آنان در هدایت و تربیت معنوی، بیشتر مورد توجه و تدریس قرار گیرد.

و تقویت معرفت و محبت به اهل بیت (علیهم السلام) در سطح جامعه و به‌ویژه در حوزه‌های تربیتی بیشتر ترویج شود.

در نهایت، این تحقیق به وضوح نشان می‌دهد که شناخت و تبعیت از نور اهل بیت (علیهم السلام) برای رسیدن به معرفت توحیدی و کمالات انسانی ضروری است و می‌تواند مسیری روشن به سوی خداوند متعال فراهم آورد. در دنیای امروز، جایی که انسان‌ها به دنبال پاسخ‌های معنوی و الهی هستند، شناخت این نور می‌تواند به عنوان چراغی راهنما در مسیر هدایت و کمال انسانی عمل کند و به بشر کمک کند تا به حقیقت و آرامش واقعی دست یابد. انشا الله

فهرست منابع و مآخذ:

قرآن کریم

الف) منابع فارسی:

۱. دهخدا، علی اکبر، لغت نامه دهخدا، تهران، انتشارات دانشگاه تهران، چاپ اول، ۱۳۸۵.
۲. دشتی، محمد، نهج البلاغه، قم، موسسه تحقیقاتی امیرالمومنین، چاپ سوم، ۱۳۹۱ ه. ش.

۳. جوادى آملی، عبدالله، تسنیم، تفسیر قرآن کریم، قم، نشر اسراء، چاپ اول، ۱۳۹۶ ه ش.
۴. حسینی طهرانی، سید محمدحسین، امام شناسی، بی جا، انتشارات مؤسسه فرهنگی تحقیقاتی امام مهدی عجل الله تعالی فرجه ، چاپ اول، ۱۳۷۶ ه ش.
۵. حسینی طهرانی، سید محمدحسین، نور ایمان، بی جا، انتشارات علامه طباطبایی، چاپ سوم، ۱۳۷۷ ه ش.
۶. قمی، حاج شیخ عباس، مفاتیح الجنان، قم، انتشارات ارم، چاپ دوم، ۱۳۷۹ ه ش
۷. معین، محمد، فرهنگ معین (یک جلدی)، تهران، ناشر زرین، چاپ سوم، ۱۳۸۶ ه ش.

(ب) منابع عربی:

۱. ابراهیم انیس و جمعی از نویسندگان عرب، فرهنگ المعجم الوسیط، ترجمه محمد بند ریگی، تهران، انتشارات اسلامی، چاپ دوم، ۱۳۸۶ ه ش
۲. ابن منظور، محمد بن مکرم، لسان العرب، بیروت، نشر بیروت، چاپ ۱۳۷۵ ه ش
۳. بحرانی اصفهانی، شیخ عبدالله، عوالم العلوم، تحقیق سید محمد باقر موحد، قم، انتشارات مؤسسه امام مهدی عج، چاپ اول، ۱۴۱۳ ه ق
۴. تمیمی آمدی، ابوالفتح عبدالواحد بن محمد، تصنیف غررالحکم و درر الکلم، تحقیق مصطفی درایتی، قم، نشر دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم، چاپ اول، ۱۳۶۶ ه ش.
۵. راغب اصفهانی، حسین بن محمد، مفردات الفاظ قرآن، ترجمه و تحقیق غلامرضا خسروی حسینی، تهران، انتشارات مرتضوی، چاپ اول ۱۳۷۴ ه ش
۶. شیخ کلینی، الکافی، تحقیق علی اکبر غفاری، تهران، نشر اسلامی، چاپ چهارم، ۱۴۰۷ ه ق.
۷. عروسی حویزی، عبدعلی بن جمعه، تفسیر نورثقلین، تحقیق سیدهاشم رسولی محلاتی، قم، چاپ چهارم، ۱۴۱۵ ه ق.
۸. طباطبایی، محمدحسین، تفسیر المیزان، ترجمه سیدمحمد باقر موسوی همدانی، قم، نشر دفتر انتشارات اسلامی وابسته به جامعه مدرسین حوزه علمیه، چاپ سی و یکم، ۱۳۹۰ ه ش.
۹. طباطبایی نجفی، سیدمهدی، رساله سیر و سلوک منسوب به بحر العلوم، مقدمه و شرح سید محمدحسین حسینی طهرانی، مشهد، نشر نور ملکوت قرآن، چاپ پنجم، ۱۴۲۰ ه ق
۱۰. طبرسی، امین الاسلام ابو علی فضل بن حسن، مجمع البیان فی تفسیر قرآن، ترجمه هاشم رسولی و جمعی از مترجمان، تهران، انتشارات فراهانی، چاپ دوم، ۱۴۰۸ ه ق
۱۱. قمی، محمد بن علی بن بابویه، الفضل و الحکمة، قم، انتشارات سالچاپ، چاپ اول، ۱۳۸۷ ه ش
۱۲. مجلسی، محمدباقر، بحار الانوار الجامعه لدرر اخبار الائمه الاطهار، ترجمه سید حسن موسوی و رضا زمانی، بی جا، ناشر سفیر سلامت، چاپ اول، ۱۳۹۴ ه ش